

TRANSITION TO MULTILEVEL HIGHER EDUCATION: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-146-6-35>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Абільтарова Е. Н.

доцент, докторант

*Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Концепція формування культури безпеки професійної діяльності (КБПД) у майбутніх інженерів з охорони праці визначає методологічні підходи, дидактичні принципи, теоретичні положення, що сприятимуть формуванню мотиваційно-ціннісного ставлення до безпеки праці та спрямована на обґрунтування цілей, завдань, принципів, методів, педагогічних умов та педагогічної системи формування КБПД у зазначених фахівців.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці, що розкривають провідні положення: філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, А. Маслоу, І. Савицький та ін.), теорії цінностей (Б. Ананьєв, С. Анісімов, С. Дробницький, В. М'ясищев, І. Нарський, Н. Ткачова, В. Тугарінов та ін.), ідеї взаємозв'язку культури й освіти, формування загальної культури особистості (К. Альбуханова-Славська, А. Арнольд, С. Біблер, В. Давидович, Л. Коган, Н. Крилова, Є. Маркарян, Л. Сохань, О. Сухомлинська та ін.), теорії особистості (Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Лент'єв, С. Рубінштейн, В. Семіченко та ін.), педагогіки і психології праці (Г. Беднорчик, Д. Белухін, П. Гальперін, Е. Зеєр, І. Зимня, С. Качор, С. Квятковський, В. Крутецький, Т. Кудрявцев, І. Мошкова, Т. Новацький, В. Рибалка, В. Серіков, Н. Тализіна), теорії безпеки (С. Белов, В. Гафнер, В. Девісілов, В. Сапронов, В. Мошкін, В. Заєнчик, О. Руса, М. Сулла та ін.).

Розроблена авторська концепція ґрунтується на положеннях Декларації Міжнародної організації праці основних принципів і прав у світі праці 1998 року [1], Конвенції 1981 року про безпеку та гігієну праці (№ 155) [2], Рекомендацій 1981 року про безпеку та гігієну праці (№ 164) [3], Конвенції 2006 року про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці [4], Резолюції Генеральної асамблеї Організації об'єднаних націй від 25 вересня 2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» [5], Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [6], Конституції України (1996 р.) [7], Закону України «Про охорону праці» (1992 р.) [8], Кодексу законів про працю України (1971 р.) [9], Основ законодавства України про охорону здоров'я (1992 р.) [10], Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (1999 р.) [11], Кодексу цивільного захисту України (2013 р.) [12].

Провідна ідея дослідження ґрунтується на розробленні цілеспрямованої, керованої педагогічної системи формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці, згідно з якою забезпечуються удосконалення мотиваційно-ціннісної сфери, професійних знань, умінь, розвиток професійно важливих якостей щодо попередження та профілактики виробничого травматизму, набуття досвіду здійснення безпечної професійної діяльності та комунікації з питань безпеки праці під час професійної підготовки майбутніх інженерів з охорони праці у закладах вищої освіти. Метою концепції є обґрунтування та розробка педагогічної системи формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці, яка спрямована на підвищення мотиваційного ставлення до культури охорони праці, культури здоров'я, культури праці, оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, необхідних для реалізації програм та заходів з охорони праці на засадах КБПД, розкриття професійно важливих якостей, які можуть бути застосовані під час побудови та організації системи управління охороною праці на підприємстві на основі ризикорієнтованого підходу.

Науково-теоретичні засади сутності культури безпеки професійної діяльності зумовлюють обґрунтування ідей дослідження на методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової і конкретно-наукової методології до вивчення проблеми формування культури безпеки професійної діяльності майбутніх інженерів з охорони праці, а саме: *системний підхід* забезпечує системні зв'язки між структурними та змістовними компонентами культури безпеки професійної діяльності і створює

передумови для розробки педагогічної системи формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці; *гуманістичний підхід* передбачає повагу гідності особистості студента, розуміння їх цінності та унікальності; *культурологічний підхід* створює умови для формування культурологічних знань, духовно багатой, творчої особистості, що володіє високою культурою; *аксіологічний підхід* акцентує увагу на розвитку ціннісних орієнтацій особистості до безпечної поведінки, здорового способу і збереження здоров'я в процесі праці і створює умови для формування цінностей, які сприяють професійному зростанню і саморозвитку особистості, схильної до самовдосконалення, саморегуляції власної діяльності; *суб'єкт-суб'єктний підхід* сприяє розвитку професійно важливих якостей учнів, необхідних у майбутній професійній діяльності, таких як активність, ініціативність, творчість, самодетермінація, саморегуляція, усвідомленість, самостійність, прогностичність; *компетентнісний підхід* передбачає формування професійної компетентності інженера з охорони праці, що включає комплекс знань, умінь, навичок з питань охорони праці, професійно важливих якостей, досвіду професійної діяльності, заснованих на пріоритетах безпеки і принципах профілактики виробничого травматизму; *діяльнісний підхід* активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів, розвиває їх ініціативне і ризикоорієнтоване мислення, сприяє усвідомленому освоєнню способу дій і самостійному прийняттю рішень при виконанні завдань професійної діяльності; *контекстний підхід* активізує пізнавальну діяльність студентів за рахунок застосування інтерактивних форм та методів навчання, створення проблемних виробничих ситуацій, які імітують контекст майбутньої професійної діяльності, сприяє засвоєнню знань, накопиченню досвіду застосування навчальної інформації у контексті розв'язання задач професійної діяльності.

Теоретичний концепт передбачає систему концепцій, ідей, основних понять, дефініцій, вихідних категорій з філософії освіти, теорії особистості психології професійної освіти, педагогіки, психології праці, охорони праці, без яких неможливе розуміння сутності явища, що досліджується. Формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці як цілеспрямований процес має свою мету, завдання, принципи та передбачає оволодіннями студентами компетенціями про безпечну та здоров'язберігаючу поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності, готовність діяти відповідально та будувати стосунки з трудовим колективом на основі принципів, норм і вимог безпеки праці, а також сформованість мотивованої рефлексивної позиції щодо оволодіння культурою безпеки.

Методичний концепт передбачає розробку та впровадження педагогічної системи формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці, яка реалізується на таких етапах: мотиваційно-цільовому, що зумовлює активізацію мотивації у студентів до організації безпечної професійної діяльності та збереження здоров'я; процесуальному, який передбачає формування у студентів відповідних професійних знань, умінь і навичок в галузі КБПД, оволодіння цінностями безпеки і нормами безпечної поведінки, розвитку професійно важливих якостей, здібностей щодо самовдосконалення, самореалізації, адекватної самооцінки своєї діяльності; оцінно-рефлексивному, який вимагає проведення моніторингу результатів впровадження педагогічної системи формування КБПД у майбутніх інженерів з охорони праці, визначення рівнів сформованості КБПД у ході освітнього процесу, а також при проходженні виробничих практик.

Практичний концепт передбачає врахування вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх інженерів з охорони праці та формування в них КБПД; упровадження інструментарію, що дає змогу розробити педагогічну систему формування КБПД майбутніх інженерів з охорони праці. Оцінювання результативності педагогічної системи формування КБПД майбутніх інженерів з охорони праці здійснюється шляхом її експериментальної перевірки з використанням засобів діагностування.

Література:

1. Декларація Міжнародної організації праці основних принципів і прав у світі праці / Міжнародна конференція праці, 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_260#Text (дата звернення: 21.09.2021).
2. Конвенція про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище № 155 / Міжнародна конференція праці, 1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_050#Text (дата звернення: 21.09.2021).
3. Рекомендації про безпеку та гігієну праці № 164 / Міжнародна конференція праці, 1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_075#Text (дата звернення: 21.09.2021).
4. Конвенція про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці Міжнародна конференція праці № 187, 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_515#Text (дата звернення: 21.09.2021).
5. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року : Резолюція / Генеральна асамблея ООН,

2015. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/92/PDF/N1529192.pdf?OpenElement> (дата звернення: 21.09.2021).

6. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року : проект. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9015&skl=9 (дата звернення: 21.09.2021).

7. Конституція України : станом на 01.01.2020 р. / Верховна Рада України, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

8. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

9. Кодекс законів про працю України : станом 09.05.2021 р. / Верховна Рада України, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

10. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

12. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 21.09.2021).